

דברי פתיחה – יו"ר הוועדה

בתחילת חודש נובמבר 2006 פנו אליי ראש הממשלה מר אהוד אולמרט, שר האוצר דאז מר אברהם הירשזון ושרת החינוך פרופ' יולי תמיר בבקשה כי אסכים לעמוד בראש ועדה ציבורית לבחינת מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל. לנוכח היכרותי רבת-השנים עם המערכת על הישגיה, בעיותיה ומצוקותיה, היה לי ברור כי יש צורך חיוני לבצע שינויים במערכת ההשכלה הגבוהה הביטסים רבים. לאחר שהובאו לידיעתי הרכב הוועדה המוצע, מטרתיה ותחומי פעילותה, נעניתי לפנייה.

מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל גדלה בשנים האחרונות במהירות רבה. מ-1991 עד 2006 הוכפל מספר הסטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה, וכיום לומדים בהם כ-250 אלף סטודנטים (כולל באוניברסיטה הפתוחה). גידול מרשים זה התאפשר בזכות הרחבת האוניברסיטאות והקמת מערך גדול של מכללות אקדמיות המתקצבות ע"י ות"ת. מספר הסטודנטים עלה באוניברסיטאות ובמכללות כאחד, והנגישות להשכלה הגבוהה עלתה בשיעור ניכר, לרבות בפריפריה הצפונית והדרומית של מדינת ישראל.

אולם בשנים האחרונות המערכת נתונה במצב קשה ביותר, וזאת להערכת כל הגורמים השותפים לניהול מערכת ההשכלה הגבוהה, כמו גם צרכני ההשכלה הגבוהה - הסטודנטים. גילם הממוצע של חברי הסגל עלה, ואילו קליטת אנשי סגל חדשים ואיכותיים פחתה במאות תקנים. מספר חברי הסגל ירד אפוא במידה ניכרת, ובהתאם לכך גם היחס המספרי מורה-תלמיד. תשתיות המחקר, ההוראה, המעבדות והספריות נשחקו עד מאוד. ההקצבות למחקר לא גדלו. דאגה רבה, אמתית ועמוקה הייתה מנת חלקם של ראשי המוסדות, של הסגל ואף של הסטודנטים, אשר חשו היטב את עוצמת המשבר.

משנת 2001 ועד היום ירד התקצוב לסטודנט בשיעור של כ-20%, וזאת בד בבד עם הגידול במספר הלומדים ובהוצאות קבועות רבות כגון פנסיה, ארנונות, הוצאות ביטחון וכו'. כאמור, לא חל גידול תקציבי מתאים, ונוספה לכך שחיקת התקבולים משכר לימוד, זאת בעקבות החלטות ועדת וינוגרד משנת 2000.

מציאות זו יצרה מצב קשה ביותר. המשך המצב בלא שיינקטו צעדים לתיקונו יחמיר ויעמיק את המשבר במערכת ההשכלה הגבוהה, ויביא לידי התדרדרות שאת תוצאותיה יקשה מאוד לתקן.

עם קבלת כתב המינוי התכנסה הוועדה למספר דיונים עקרוניים. המטרות העיקריות שהציבה לפניו היו:

1. לעבות ולחזק את המצוינות במחקר ובהוראה.
2. ליצור נגישות מלאה למערכת ההשכלה הגבוהה לכל ישראלי העומד בתנאי הסף. מצב סוציו-אקונומי קשה לא ימנע משום מועמד ללמוד בכל מקום, בתנאי שהוא עומד בתנאי הקבלה האקדמיים.
3. למנוע בריחת מוחות מישראל וליצור תנאים לקליטת מדענים מצטיינים הנמצאים במוסדות להשכלה גבוהה בחו"ל.

הוועדה פעלה במסגרת ארבע ועדות משנה לתחומים השונים, וזאת על פי כתב המינוי: מחקר, שכר לימוד וסיוע, תגמול דיפרנציאלי וביטוי למצוינות במחקר ובהוראה, והגדרה של חלוקת תפקידים ומטלות בין האוניברסיטאות למכללות.

לאחר דיונים שנמשכו כחמישה חודשים העבירו ועדות המשנה למליאת הוועדה את המלצותיהן. במשך כחודש ימים עסקה הוועדה בראשותי בניתוח ההמלצות. הדוח מבוסס על דוחות ועדות המשנה, תוך שינויים מסוימים, התאמות, ביטול כפילויות וכו' שערכה הוועדה בראשותי, מתוך מגמה ליצור מסמך שלם. המסקנות וההמלצות הסופיות במלואן מוצגות להלן בפרק "המלצות הוועדה".

עם תחילת עבודתן של ועדות המשנה הנחיתי את כל ראשיהן, וזאת בהסכמת חבריי לוועדה, להביא לידי ביטוי בהמלצותיהם שינוי משמעותי לעומת המצב הקיים, וזאת כדי להשיג את מטרותינו.

במקביל שקלנו גם את מידת הישימות של המלצות הדוח ע"י הממשלה, ובהתאם לכך התפשרנו בכמה נושאים ונמנענו מהמלצות בעלות משמעות מרחיקת לכת יותר שהנחנו כי לא יעמדו במבחן הביצוע.

ברצוני להודות לחברי ועדות המשנה, לחבריי בוועדה, לות"ת על כל אנשי צוותה שנתנו גיבוי רב לעבודת הוועדה הן בנתונים והן בסיוע לוגיסטי, לאוניברסיטה הפתוחה ולמט"ח על אירוח דיוני הוועדה, לאנשי ור"ה ו-ור"מ שהשתתפו בישיבות, לנציגי הגופים השונים שהעבירו מסמכים ולמי שהופיעו לפני הוועדות – לכולם נתונה תודתי מקרב לב. לבסוף ברצוני להודות גם לצוות הטכני ולגורי זילכה, היועץ המקצועי לוועדה.

עליי לציין בסיפוק כי המשמעויות הכספיות הרחבות של ההמלצות נדונו ביני לבין אגף התקציבים במשרד האוצר ו-ות"ת, וכי סיכמנו על תכנית שש-שנתית (לשנים תשס"ח-תשע"ג) שבמסגרתה יפעלו הצדדים ליישום המלצות הוועדה ולהגדלת המשאבים המומלצת לשם יישומן.

במהלך שש השנים תגדל בהדרגה תוספת המשאבים להשכלה הגבוהה, ובשנה השישית תגיע התוספת לסכום של כ-2.5 מיליארד שקלים בשנה.

אני מקווה כי ממשלת ישראל תאמץ ותיישם את ההמלצות כולן.

אברהם (בייגה) שוחט
יו"ר הוועדה

